

N:o 24.

Ank. till Riksd. kansli den 28 februari 1908 kl. 4 e. m.

*Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till
Konungen angående förslag till lag om pantlånerörelse.*

Uti en inom Andra Kammaren afgifven och till lagutskottet hänvisad motion, n:r 155, har herr *J. Hellgren*, med instämmande af herrar *S. H. Kvarnzelius*, *Frithiof Söderbergh*, *J. M. Juhlin* och *Gottfr. Thavenius*, hemställt, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga sådant förslag till lag angående pantlånerörelsens ordnande i vårt land, att denna rörelse må uteslutande handhafvas af kommunerna själfva och icke som näringsfång få bedrifvas af enskilda personer eller bolag.

Till stöd för denna hemställan har motionären anført följande.

»Den affärsverksamhet, som i vårt land bedrifves under namn af pantlånerörelse och som i synnerhet i vissa stadssamhällen tagit en mycket stor omfattning, har allt mer och mer dels på grund af det sätt, på hvilket den af många bedrifves, samt dels och framför allt på grund af sina i ekonomiskt och moraliskt afseende skadliga verkningar ådragit sig en allt annat än smickrande uppmärksamhet.

Meningen med denna rörelse har utan tvifvel från början varit god, ty det kan icke vara annat än godt, att tillfälle gifves den fattige att i nödens stund mot en sådan säkerhet, som han kan lämna, erhålla ett tillfälligt lån, hvilket under sådana omständigheter kan blifva honom till verklig nytta och hjälp ur den tillfälliga nöden. Men om detta än varit den ursprungliga meningen med ifrågavarande rörelse, så är det nu mera icke så. Minst af allt söka pantlånerörelsens idkare i vårt land, öfver

hufvud taget åtminstone, förverkliga ofvan angifna uppgift. Tvärtom söka de att dels genom oskäligt höga räntor och dels genom frånvaro af nödig kontroll öfver åt hvilka personer lån lämnas, och öfver hvilka saker som belånas, erhålla de största möjliga inkomster af sin rörelse, sak samma om därvid många stackars fattiga mödrar och deras små värlösa barn få sitta emellan på ett sätt, som är rent af upprörande, hvilket hvar och en, som varit i tillfälle att mera ingående studera dessa förhållanden, nogsamst vet.

Allvarliga röster hafva också höjts såväl inom som utom Riksdagen mot de förefintliga missförhållandena på här berörda område, och försök ha också gjorts att på lagstiftningens väg råda bot däremot, ehuru hittills utan framgång.

Så väcktes senast af herr J. Bengtsson i Bjärnalt vid 1906 års riksdag en motion, hvori han föreslog, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till författning angående ordnande af pantlånerörelsen i riket.

Lagutskottet afslog dock motionen, såsom det synes, hufvudsakligen på den grund, att utskottet ansåg, att pantlånerörelsen på lagstiftningens väg, svårligen låte sig bättre ordnas, än den blifvit genom föreskrifterna uti kungl. kungörelsen af den 7 november 1884. Erkännas måste ock, att ett fullt tillfredsställande ordnande af denna rörelse på lagstiftningens väg möter mycket stora svårigheter. Saken är dock af så allvarlig beskaffenhet, att man icke får låta svårigheterna afskräcka från ytterligare försök att råda bot mot de verkliga svåra missförhållandena, som nu förefinnas på de allra flesta platser i förening med denna rörelses bedrivande.

Jag tilltror mig ingalunda vara mäktig anvisa den bästa vägen, på hvilken denna högst viktiga fråga bäst och lyckligast skall kunna lösas, men jag vågar dock uttala den meningen, att därest pantlånerörelsen i vårt land, närmelsevis åtminstone, skall kunna fylla den uppgift, som ursprungligen därmed afsetts, så får den icke öfverlämnas åt enskilda personer eller bolag, som däri söka sig en förvärfskälla, ur hvilken de på kortast möjliga tid, men på sätt, som jag förut antydtt, ha till mål att skaffa sig förmögenhet. Genom denna anordning har pantlånerörelsen, som vore ämnad till de fattiges hjälp, blifvit för dem en källa till ökande af deras nöd och lidanden. Utom det att lättheten att där få låna penningar mången gång förleder den fattige till utgifter, som icke äro alldeles nödvändiga och hvilka i många fall icke heller skulle blifva gjorda,

om nämnda möjlighet till erhållande af penningar icke funnits, så lämnas äfven här den största möjlighet för den pliktförgätne familjeförsörjaren och den notoriske drinkaren att belåna måhända det sista reella bohagsting, som finnes kvar i det utarmade hemmet, eller i brist på andra saker belåna sina egna, sin hustrus eller sina barns kläder för att sedan tillsammans med sina stallbröder supa upp de därför erhållna penningarne.

Indirekt verkar dock pantlånerörelsen, såsom den nu i regel bedrifves, lockande och eggande på tjufven, och det är min bestämda öfvertygelse, att mången, som nu genom tjufnad kommit in på brottets bana, aldrig skulle ha kommit dit, om icke lättheten att i pantlåneinrättningen få utbyta det stulna mot reda penningar, gifvit frestelsen till brottet en sådan kraft. Lika säkert är ock, att nöden i månget fattigt hem icke skulle — åtminstone icke i en sådan hast, som nu ofta sker — blifva så stor, och hemmet så totalt utarmadt, om dessa pantlåneinrättningar icke funnos, eller kanske rättare så bedrefvos, som nu sker.

Såsom jag förut sagt, anser jag, att därest pantlånerörelsen skall blifva till verklig nytta för dem, som den ju egentligen och uteslutande är ämnad att vara till hjälp, så bör den icke som ett slags näringsfång af enskilda personer eller bolag få utöfvas, utan bör dess utöfning uteslutande öfverlämnas åt kommunerna, hvilka, där omständigheterna sådant kräfva, böra vara skyldiga att inrätta sådan lånerörelse, hvilken då skulle stå under af kommunalmyndigheterna själfva anordnad, sträng kontroll. Naturligtvis skulle räntan i dessa inrättningar vara den lägsta möjliga, och endast så stor, som erfordras till förvaltningskostnadernas bestridande».

Förevarande motion, hvilken synes afse att råda bot på i hufvudsak enahanda missförhållanden, som uti den af herr J. Bengtsson i Bjärnalt väckta motionen omförmälas, skiljer sig från denna väsentligast därigenom, att pantlånerörelse skulle få bedrifvas uteslutande af kommuner. Till en början torde fördenskull här förtjäna att återgifvas de synpunkter, hvilka för 1906 års lagutskott synas hafva varit de afgörande.

I sitt till Riksdagen afgifna utlåtande n:o 21 yttrade utskottet följande:

»Den yrkesmässigt bedrifna handteringen att lämna försträckning i penningar mot säkerhet af lös pant är en samhällsföreteelse, som helt visst är värd lagstiftarens uppmärksamhet. Denna rörelse åsyftar att betjäna dem, som, i behof af penningelån, icke vilja eller kunna erbjuda annan säkerhet för återbetalande af det lånfångna beloppet med ränta än pant af

*Utskottets
yttrande.*

löst gods. I följd häraf är det företrädesvis de mindre bemedlade samhällsklassernas behof och förhållanden, som föranlett uppkomsten af pantlånerörelsen i dess nuvarande skick, och det lär vara en viktig uppgift för det allmänna att tillse, att i pantlånerörelsen långgifvaren icke i vinstsyfte obehörigen begagnar sig af den lånesökandes trångmål eller eljest utöfvar sin rörelse på ett olämpligt och skadligt sätt.

Såsom motionären omnämner, väcktes vid 1881 års riksdag förslag, åsyftande att få till stånd en allmän författning angående pantlånerörelsen i riket. Lagutskottet, som behandlade nämnda motion, förmälte sig emellertid hysa tvifvelsmål, huruvida pantlånerörelsen skulle kunna på lagstiftningens väg så ordnas, att de gifna bestämmelserna icke kunde på mångahanda sätt kringgås, och ansåg för öfrigt inrättandet af goda och underaktade personers ledning stående pantlåneinrättningar vara det bästa medlet att förekomma den mångfaldiga skada, pantlånerörelsen på sina afvägar åstadkomme. Utskottet afstyrkte följaktligen motionen och denna föranledde icke till någon Riksdagens åtgärd.

Därefter utfärdades emellertid — såsom i förevarande motion jämväl omnämnes — af Kungl. Maj:t på framställning af öfverståthållareämbetet kungörelsen den 7 november 1884 angående villkoren för idkande af pantlånerörelse. I denna författning föreskrifves, att den, som vill såsom yrke drifva pantlånerörelse, skall hos Konungens befallningshafvande söka tillstånd därtill med uppgift om stället, hvarest rörelsen skall utöfvas. Sådant tillstånd får ej meddelas annan än den, som äger medborgerligt förtroende, råder öfver sig och sin egendom och i öfrigt finnes lämplig. Ombyte af ställe för rörelsens bedrivande får ej ske utan anmälan därom hos den myndighet, som meddelat tillståndet. Pantlånerörelse får äfven idkas af bolag, dock under villkor att sådant sker genom föreståndare, hvilken är ansvarig för rörelsens behöriga utöfvande, som om han drefve den för egen räkning. Med afseende å sådan föreståndare samt beträffande bolagets rörelse gälla författningens föreskrifter till efterrättelse i tillämpliga delar. Däremot äger författningen icke tillämpning på anstalt för pantlånerörelse, som af kommun i vederbörlig ordning inrättats. Tillstånd till pantlånerörelse förverkas och kan ej ånyo erhållas af den, som dömes till ansvar för tjufnadsbrott eller, med afseende å hos honom anträffadt stulet gods, befinnes skyldig till ansvar enligt 3 kap. 10 § strafflagen, hvilket lagrum stadgar straff för den, som utan vetskap om brott, som annan föröfvat, gått honom på visst sätt till handa, ändå att han haft skäl att honom misstänka. Tillstånd till idkande af pantlånerörelsen kan för öfrigt återkallas om den myndighet, som gifvit tillståndet, finner pantlånaren ej

vidare vara lämplig att utöfva rörelsen. I författningen föreskrifves därjämte, att pantlånaren skall öfver rörelsen föra bok, hvaraf i ordentlig nummerföljd kan inhämtas upplysning om hvarje af honom mot pant utlämnadt lån, dag, då sådant skett, villkoren därför och pantens beskaffenhet samt pantsättarens namn, yrke och hemvist. Pantlånare är dessutom skyldig att vid pants mottagande tillstålla låntagaren ett med lånets bokförda nummer försedt bevis, innehållande uppgift å dagen, då pantsättningen ägt rum, lånesumman, villkoren för lånet samt pantens beskaffenhet. Polismyndighet har uttryckligen tillerkänts befogenhet att, då den därtill finner skäl, undersöka pantlånares lager samt granska hans bokföring äfvensom meddela särskilda ordningsföreskrifter i fråga om rörelsens bedrivande. Slutligen är i författningen stadgadt bötesansvar för den, som utan behörigt tillstånd idkar pantlånerörelse eller eljest bryter mot ofvannämnda föreskrifter.

De tre former för bedrivande af yrkesmässig pantlånerörelse, hvilka i 1884 års författning sålunda omnämnas, hafva förefunnits och finnas ännu, enligt hvad utskottet inhämtat, i olika af rikets städer, under det att i vissa andra städer äfvensom i allmänhet å landsbygden sådan yrkesmässig rörelse icke förekommer. I Stockholm utöfvades till år 1889 pantlånerörelse genom Stockholms allmänna pantlåneinrättning, som var en kommunal institution. Numera och sedan nämnda inrättning upphört sistberörda år, finnas i Stockholm 3 aktiebolag och 23 enskilda personer, som med vederbörligt tillstånd idka pantlånerörelse i tillhoppa 40 olika bodar eller kontor, af hvilka 14 innehafvas af bolagen och 26 af de enskilda pantlånarne. Såsom en kommunal angelägenhet drifves pantlånerörelsen ännu i Falun, Söderhamn och Luleå, i hvilka städer stadsfullmäktige upprättat pantlåneinrättningar med särskilda styrelser under stadsfullmäktiges kontroll. I ett flertal andra städer, såsom Göteborg, Malmö, Norrköping, Helsingborg, Ystad, Trelleborg och Västerås, hafva stiftats bolag, som utöfva pantlånerörelse. Vanligen finnas i dessa städer därjämte enskilda pantlånare. I andra städer åter drifves yrkesmässig pantlånerörelse endast af enskilde personer. Nämnda bolag utöfva dock icke sin verksamhet efter samma principer. Under det att somliga af dem bedriva pantlånerörelsen såsom en vanlig affärsverksamhet i ändamål att bereda delägarne vinst, äro andra af dessa bolag stiftade hufvudsakligen i filantropiskt syfte. Utskottet har särskildt af den för utskottet tillgängliga bolagsordningen för aktiebolaget Malmö pantlåneinrättning funnit, hurusom denna bolagsordning bland annat stadgar, att styrelsens ledamöter icke i denna sin egenskap kunna åtnjuta arvode, att utdelning till aktieägare icke må bestämmas

högre än fem procent å de af aktieägarne inbetalta medel, att hvad af vinsten för året kan återstå, sedan denna utdelning blifvit utbetald, må användas till minskning af utlåningsräntan eller annat välgörande ändamål i enlighet med bolagsstämmas beslut, att förfallna, men icke utlösta panter skola försälgas å offentlig auktion samt att, om därvid uppstår öfverskott sedan alla auktionskostnader, lånesumman och låneafgifter blifvit guldna, detta öfverskott skall tillhandahållas pantbevisinnehafvaren under ett års tid från försäljningsdagen, men därefter tillfaller bolaget, för den händelse förbehåll härom är i pantbeviset uttryckligen intaget. I hufvudsak enahanda stadganden finnas äfven beträffande andra för pantlånerörelse stiftade bolag, och förslag om bildande af sådan filantropisk inrättning på plats, där hittills endast funnits enskilde pantlånare, föreligger jämväl. Det förtjänar äfven i detta sammanhang anmärkas, hurusom erfarenheten i allmänhet lär hafva visat, att, där pantlånerörelse bedrifves af såväl enskilde som bolag, de senares verksamhet alltmera ökas på bekostnad af de förres. Så till exempel har i Malmö sedan 1 juli 1891, då aktiebolaget Malmö pantlåneinrättning började sin verksamhet, de enskilde pantlånarnes antal därstädes, oaktadt stadens betydande tillväxt, nedgått från 9 till 7.

Utskottet har vid behandlingen af förevarande ärende fått den uppfattning, att pantlåneväsenet i vårt land väl möjligen kunde vara ännu bättre inrättadt än det är, men att dock de missförhållanden, som förefinnas, icke äro af den art och betydelse, att de, på det sätt motionen åsyftar, synas påkalla en ytterligare lagstiftning. Åtminstone har utskottet icke kunnat utfinna något utslag till verksammare nya bestämmelser. Polismyndigheterna lära ock i allmänhet med stöd af föreskrifterna i kungörelsen den 7 november 1884 hålla en sträng kontroll öfver pantlånerörelsen, och, såvidt utskottet kunnat finna, har någon mera allmän klagan öfver dessa stadgandens otillräcklighet icke försports.

Hvad beträffar de särskilda synpunkter, som med afseende å en lagstiftning i ämnet framhållas af motionären, och därvid till en början önskemålet, att pantlånarens förtjänst borde begränsas genom bestämmelse, att han endast finge uppbära en måttlig ränta, är det enligt utskottets mening omöjligt eller åtminstone i hög grad svårt att härutinnan utfinna någon lämplig allmängiltig bestämmelse. Den ränta, som beräknas under nuvarande förhållanden å ifrågavarande slags lån, hvilka i allmänhet äro af den beskaffenhet, att den i lag stadgade begränsningen af räntan icke gäller med afseende å dem, är mycket olika på olika platser. Under det att t. ex. den kommunala pantlåneinrättningen i Söderhamn lär tillgodo-

räkna sig ränta endast efter en procent i månaden och i Stockholm några få enskilde pantlånare med obetydlig rörelse, hvilka fått tillstånd till rörelsens bedrivande under äldre tid, beräkna ända till 5 procent ränta i månaden, tillgodoräknar sig aktiebolaget Malmö pantlåneinrättning ränta å lånet efter 2 procent i månaden. De i Stockholm befintliga pantlånebolagen beräkna ränta efter 2 procent i månaden för lån mot skrymmande och mindre värdefullt gods och en procent för lån mot s. k. värdeföremål, under det att de räntesatser, som i Stockholm för motsvarande fall användas af andre enskilde pantlånare än dem, som förut nämts, äro 4 och 2 procent. Det ligger äfven i sakens natur, att räntan måste växla efter de olika förhållanden, under hvilka rörelsen drifves. För öfrigt är att märka, att ifrågavarande slags rörelse är förenad med icke oväsentliga kostnader för bland annat godsets vård och förvaring, och rörelsen kan uppenbarligen icke bedrivas utan förlust, om räntan sättes allt för lågt. Konkurrens i allmänhet och särskildt tillvaron af olika slags pantlåneinrättningar å samma plats torde vara det tillförlitligaste medlet att hålla räntan å lån mot pant i lösören inom skäliga och måttliga gränser. I Finland, hvarest den 19 april 1898 utfärdats en förordning angående rätt att utöfva pantlånerörelse som yrke, har man icke heller försökt att gifva någon bestämmelse om räntans storlek, utan endast i detta hänseende stadgat, att ränta och andra afgifter för lånet icke få uppbäras i förskott. En föreskrift om viss ränta torde äfven lätteligen kunna kringgås, om vilja därtill finnes.

Att, såsom motionären ifrågasätter, ovillkorligen förbjuda låns utlämnande till minderårige, synes utskottet icke lämpligt eller nödvändigt. Fall kunna förekomma, då det är känt eller uppenbart, att det är någon af den minderåriges föräldrar eller annan anhörig, som genom honom uppträder såsom lånesökande. Och hvad beträffar utlämnande af lån till öfverlastade personer eller mot pant af gods, som kan misstänkas vara stulet, iakttaga pantlåneinrättningarna, enligt hvad utskottet inhämtat, i allmänhet stor varsamhet. De äfventyra ju eljest att gå miste om rättigheten till rörelsens utöfvande. Motionärens förslag, att pantlånanaren skulle i hvarje fall förskaffa sig underrättelse, huruvida behovet af lån är trängande, lär svårligen kunna praktiskt genomföras.

Pantlåneinrättningarna kunna väl i många fall bereda drinkare och lättingar samt med dem likställde tillfälle att förskaffa sig penningar, men utskottet vill å andra sidan erinra, att äfven den ordentlige och nyktre kan, såsom vid sjukdom, tillfällig arbetslöshet eller eljest komma i behof

af låneunderstöd, och detta skulle han, om ej pantlåneinrättningen funnes, kanske ej kunna förskaffa sig.

Såsom af det anförda framgår, finnas redan nu pantlåneinrättningar, som använda öfverskott å rörelsen till välgörande ändamål och äfven eljest tillgodose de fattigas bästa, hvilket motionären framhåller såsom i allmänhet önskvärdt med afseende på denna rörelses bedrifvande. Men att, åtminstone så länge pantlånerörelsen får drifvas af enskilde, meddela och upprätthålla en ovillkorlig föreskrift härom, torde icke låta sig göra. Man torde därför få nöja sig med att det sålunda angifna behjärtansvärda syftemålet kan i någon mån på frivillighetens väg mer och mer uppnås.

Slutligen vill utskottet uttala den mening, att de olägenheter och missförhållanden, hvilka motionären förmenat vidlåda pantlåneinstitutionen med dess nuvarande anordning i vårt land, i icke ringa grad äro att tillskrifva förefintligheten af s. k. lumpbodas, hvilkas innehafvare, utan att vara underkastade samma kontroll som pantlånare, tillhandla sig och drifva handel med allehanda slags lösorepersedlar. De, hvilka vilja afyttra oärligt åtkommet gods eller eljest vid behof att tillgodogöra sig tillgängliga lösören icke så mycket fästa sig vid äganderättens bibehållande, utan hellre vilja med minsta besvär åtkomma ett penningebelopp, torde lättast vinna sitt syfte genom att hänvända sig till en sådan handlande. Särskild lagstiftning beträffande sistnämnda slags handtering kunde möjligen vara till gagn, men är nu icke ifrågasatt.»

Frågan om ordnandet af pantlånerörelse såsom en kommunal institution bör enligt utskottets mening ankomma på vederbörande kommun att, eftersom den finner lämpligt, själf afgöra. Ett åläggande i lagstiftningsväg af skyldighet för kommun att inrätta och på visst sätt uppehålla pantlåneinrättningar bör därför icke ifrågakomma.

Hvad angår större kommuner torde väl dylika låneinrättningar utan större uppoffring och svårighet i ekonomiskt hänseende från deras sida kunna åvägabringas och upprätthållas. Under de senare åren hafva ock allt flera kommuner upprättat dylika låneanstalter. Men för smärre och fattigare kommuner skulle en i lag meddelad föreskrift om dylik skyldighet i många fall komma att kännas afsevärdt betungande och svårligen kunna bringas till verkställighet.

Erfarenheten lär för öfrigt gifva vid handen, att å de orter, där pantlånerörelsen drifves af såväl kommunen som enskilde personer, konkurrensen dem emellan haft den följd, att de lånesökande erhållit fördelaktigare

villkor. I denna konkurrens har den kommunala pantlåneinrättningen ingalunda varit den, som dragit kortaste strået, utan har densamma antingen så småningom utträngt den enskilda pantlånerörelsen eller visat sig kunna äga bestånd vid sidan af densamma.

Utskottet hyser fördenskull fortfarande den öfvertygelsen, att gällande lagstiftning icke kan anses otillfredsställande samt att, därest å någon ort verklig behof finnes af en kommunal pantlåneinrättning, vederbörande kommun icke lär underlåta, att såvidt det är möjligt upprätta en sådan.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 februari 1908.

På lagutskottets vägnar:

Ernst Trygger.

Herrar *Lindhagen* och *Pettersson* från Södertälje hafva begärt få här antecknadt, att de icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.
